

KAZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ
Kazım Karabekir Faculty of Education

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

KÂZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ
JOURNAL OF KÂZIM KARABEKİR EDUCATION FACULTY

Derleme

Doi: 10.33418/ataunikkefd.860945

DURKHEİM'İN AHLAK EĞİTİMİ VE İDEAL VATANDAŞ MODELİ

DURKHEIM'S MORAL EDUCATION AND IDEAL CITIZEN TYPE

İbrahim AKSAKAL

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Erzincan, Türkiye

e-posta: ibrahimaksakal25@hotmail.com , ORCID ID: 0000-0002-3367-3194

Başvuru Tarihi:14.01.2021 Yayına Kabul Tarihi:20.05.2021 Yayımlanma Tarihi:30.06.2021

Atıf/Citation: Aksakal, İ. (2021). Durkheim'in ahlak eğitimi ve ideal vatandaş modeli. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 511-529.
Doi:10.33418/ataunikkefd.860945

Öz

Bu çalışmada sosyolojinin öncü isimlerinden biri olan Emile Durkheim'in ahlak ve değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini inceleyerek tasarladığı birey ve toplum modelini ortaya koymak amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular Türk eğitim sisteminde uygulanan ahlak ve değerler eğitimi anlayışıyla karşılaştırılmış ve Durkheim'in ayak izleri aranmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme kullanılmış ve içerik çözümlemesi ile bulgular yorumlanmıştır. Durkheim'in ahlak eğitimi anlayışının özünde ulus devlet ideolojisi olduğu ve eğitim sistemini bu anlamda merkeze aldığı tespit edilmiştir. Toplumu oluşturan tüm bireylerin ortak norm ve değerler paylaşması gerektiğini düşünen Durkheim, kendini vatanına ve ait olduğu topluma adanmış bir gelecek nesil tasarlamıştır. Bu neslin yetiştirilebilmesi için çocuklara erken yaşlardan itibaren ulusal çıkarlara hizmet eden ahlak eğitiminin verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Durkheim'in tasarladığı ideal vatandaş modeli ile Türk eğitim sisteminin yetiştirmeye çalıştığı vatandaş modeli arasında önemli bir benzerlik mevcuttur. Durkheim, ahlak eğitiminin verilmesinde öğretmene önemli sorumluluklar yüklemiş, öğretmenin, devletin temsilcisi olduğunu düşünerek otoriter bir öğretmen profili çizmiştir. Öğrencileri ise kendini otoriteye teslim etmiş pasif, itaatkâr ve fedakâr bireyler olarak idealize etmiştir. Çalışmanın ana argümanı Durkheim'in Ahlak Eğitimi adlı çalışmasıdır. Ayrıca çeşitli makaleleri ve çalışmaları da incelenerek idealize ettiği vatandaş modeli ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Emile Durkheim, ahlak, değer, ahlak eğitimi, ideal tip, kolektif benlik.

Abstract

In this study, it was aimed to reveal the individual and society model designed by Emile Durkheim, one of the pioneers of sociology, by examining her views on moral and values education. The findings obtained were compared with the understanding of moral and values education applied in the Turkish education system and Durkheim's footprints were sought. The document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used in the research and the findings were interpreted with content analysis. It has been determined that Durkheim's understanding of moral education is at the core of the nation-state ideology and that he puts the education system in the center in this sense. Thinking that all individuals who make up the society should share common norms and values, Durkheim has designed a next generation devoted to its homeland and the society to which it belongs. He thinks that in order to raise this generation, children should be given moral education that serves national interests from an early age. There is an important similarity between the ideal citizen model designed by Durkheim and the citizen model that the Turkish education system is trying to train. Durkheim attributed important responsibilities to the teacher in the delivery of moral education, thinking that the teacher is the representative of the state, drawing a dominant teacher profile. Students, on the other hand, idealized themselves as passive, obedient and altruistic individuals who surrendered themselves to authority. The main argument of the research is Durkheim's work on Moral Education. In addition, by examining his various articles and studies, the idealized citizen model has been revealed.

Keyword: Emile Durkheim, morality, value, moral education, ideal type, collective self.

GİRİŞ

Toplum, bireyin kendine itaat etmesini sağlayan ve onu sarıp sarmalayan bir yapıdır. Bu yapı bireyler tarafından oluşturulmuş olsa da bireyüstüdür ve kendine özgü çeşitli yasalara sahiptir. Toplumsal yasalar, bireyin topluma hem itaat etmesinde hem de sosyal bir varlığa dönüşmesinde işlevseldir. Sosyalleşme süreci onun insani özelliklerle donatılmasının yanında varlığını da sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Zira doğa karşısında yeterli donanıma sahip olmayan insan ancak dayanışma ile kendini daha güçlü bir konuma getirecek ve doğaya hâkim olma konusunda avantaj elde edecektir. Bireyle toplum arasındaki ilişkiye dair bu genel bakış açısı Durkheim düşünce sisteminde temel çıkış noktasıdır.

Durkheim sosyolojisinde toplumsal dayanışma, iş bölümü, sosyal düzen, kolektif bilinç ve ortak değerler gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır (Giddens, 2012). Durkheim, toplumu oluşturan ve devamını sağlayan unsurlar üzerinde durmuş ve araştırmalarında bu konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Durkheim'e göre toplumu bir arada tutan çeşitli normlar, değerler ve ortak menfaatler vardır. Bu unsurlar ne kadar çoğaltılır ve toplumu oluşturan bireylerin ortak anlamlar yüklemesi ne kadar sağlanabilirse toplum da o ölçüde güçlü ve kalıcı olacaktır. Şayet bireyler arası ortak değerler ve idealler olmaz, kolektif bilincin oluşması sağlanamazsa toplum Durkheim'in ifadesiyle bir kum yığını gibi olur ve en ufak bir sarsıntıya bile dayanamaz (Durkheim, 2016). Durkheim'in bu düşüncesi, toplumun bütünlüğü ve devamı konusunda bireylerin ortak ahlak kuralları, değerler ve idealler paylaşmasının önemine yaptığı vurguyu göstermektedir. Ayrıca Durkheim, bireyin insani varlık olmasının yegâne yolunun toplumsal varlık olmak olduğunu düşünmektedir. İnsan, insani özelliklerini toplumdan almakta ve ondan beslenmekte, edindiği değerler ve pratikler sayesinde benlik ve kişilik kazanmaktadır (Durkheim, 2016).

Durkheim, ahlaksal olarak hareket etmeyi toplumsal olarak hareket etmek olarak görmektedir. Çünkü ahlak birey için değil, toplum içindir ve amacı toplumun birliğini sağlamaktır. Öyleyse ahlak kurallarına uygun hareket eden birey toplumun çıkarlarına hizmet ediyor demektir (Durkheim, 2016). Şayet toplum bireyi kendi hâline bırakır ve özgür davranmasına müsaade ederse toplumsal düzenin bozulması çok sürmeyecektir. Bu da şu anlama gelir: Ahlak kuralları öncelikli olarak birey için değil toplum içindir. Birey

ahlak kurallarına ne kadar sadık kalır ve onları hayatında uygularsa o oranda bireysellikten uzaklaşıp toplumsallaşacaktır. Bunun sonucunda da toplumun norm ve değerlerini benimsemiş, kendini içinde bulunduğu gruba adanmış ve kolektif bir kimliğe bürünmüş bireylerden oluşan bir toplumsal yapı ortaya çıkar ki Durkheim'in ideal toplum tipi budur.

Durkheim, ahlak eğitiminin genel anlamda insanlık için değil toplum için verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yönüyle Kant'ın ahlak anlayışından ayrılmakta ve milliyetçi bir tavır ortaya koymaktadır. Çocukları ulusal bekçiler olarak gördüğünü ve onların okullar aracılığıyla aldıkları eğitim yardımıyla ulusal tipi hem inşa edeceğini hem de koruyacağını ifade etmektedir (Durkheim, 2016). Durkheim'in bu açıklamalarında iki önemli husus dikkat çekmektedir. Birincisi, ahlak eğitimi okulların vermesinden yana olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu okulların devlet okulları olması gerekmektedir. Çünkü ona göre devlet okulları ortak bir ahlak eğitimi ortaya koyabilecek, süreklilik sağlayabilecek ve bu sayede ideal vatandaş tipi yetiştirerek ulusal kimlikler inşa edebilecek. İkinci önemli nokta ise, ahlak eğitimi bireysel bir ıslah yöntemi olarak değil toplumsal bir kontrol sistemi olarak görmekte ve ulus kimliklerinin oluşmasında aracı kurum olarak kullanmak gerektiğini düşünmektedir. Ailede verilen ahlak eğitiminin ideal bir ahlak eğitimi olamayacağını söylemektedir. Çünkü ona göre her ailenin kendine göre çeşitli ilkeleri olabilir ve bu durumda yetiştirilen çocuklar ulusal yapıya aykırı bir karaktere bürünebilir. Aynı kaygı özel okullar için de geçerlidir. Özel okullar tam anlamıyla devlet kontrolünde olamayacağı için öğrencilerin ulusal yapıya uygun ve genele hitap eden değerlerle yetiştirilmesi bu kurumlarda da pek mümkün görünmemektedir. Devlet okulları resmî ideolojiyi benimseyen ve ulusal değerleri temsil edebilecek öğretmenler aracılığıyla ahlak eğitimi özellikle eğitim ilk yıllarında, henüz çocukta bir kimlik oluşmamışken vermelidir. Okullar ve eğitim sisteminin diğer organları bu konuya hassasiyet göstermelidir. Çünkü ahlak eğitimi ve değerlerin öğretilmesi toplumun devamı ve düzenin sağlanması bakımından çok önemli bir konudur. Durkheim, ahlakın bireyi sarıp sarmalayan ve topluma hizmet eden bir sistem olduğunu sık sık dile getirmekte ve bu düşüncesini ahlak eğitim anlayışının merkezine koymaktadır. Ona göre ahlak eğitimi planlanırken, uygulanırken ve sürdürülürken ulusal çıkarlar gözetilmeli ve bireyüstü bir yaklaşım ortaya konmalıdır. Bu düşünce yapısını *ahlak eğitimi* adlı eserinde detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

Emile Durkheim, çalışmalarında kolektif unsurları bireysel unsurlardan daha önemli görmüş ve bireyin toplumsal çıkarlar doğrultusunda çalışması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda araştırmamızda şu soruların cevapları aranmıştır.

1. Emile Durkheim, eğitim sisteminin bireyi disipline etmesi ve müphemleşirmesi gerektiğini mi savunmuştur?
2. Sosyoloji anlayışı, okulları devletin ideolojik aygıtı olarak mı değerlendirmektedir?
3. Ulus devlet politikasıyla eğitim kurumlarını nasıl ilişkilendirmiştir?
4. İdeal vatandaş anlayışı ile Türk eğitim sisteminin ideal vatandaş modeli arasında benzerlikler var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme deseni kullanılmıştır. Doküman inceleme yazılı eserlerin içeriğini titizlikle inceleyerek yazarın bakış açısını sistematik bir şekilde ortaya koymaya yarayan bir yöntemdir (akt. Kırıl,

2020; Wach, 2013). Bu yöntemle araştırılması amaçlanan problem için kitaplar, dergiler, makaleler, çeşitli eserler, basılı belgeler ve benzeri kaynaklar kullanılarak veriler elde edilebilmektedir. Fakat doküman incelemesi yapılırken eserin ortaya konulduğu dönemin koşulları dikkate alınmalı ve böylece içeriğin aslından uzaklaştırılmaması sağlanmalıdır (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Bu bağlamda Durkheim'in ahlak eğitimi ile ilgili çalışmaları incelenerek idealize ettiği ahlak eğitimi anlayışı ve vatandaş modeli bağlamdan koparılmadan betimlenmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Emile Durkheim'in ahlak eğitimi anlayışını ve ideal vatandaş modelini *Ahlak Eğitimi, Ahlak ve Toplum, Eğitim ve Sosyoloji* adlı çalışmalarında ortaya koymuştur. Bu eserler incelenerek Durkheim'in idealize ettiği birey tipi, içerik analizi yöntemiyle betimlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar incelenirken güvenilir sonuçlar elde edebilmek ve sağlıklı betimleme yapabilmek için *Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri, Sosyoloji Dersleri ve İntihar* adlı eserleri de taranarak genel sosyoloji, toplum ve birey hakkındaki görüşlerinden de faydalanılmıştır.

Amaç ve Önem

Durkheim'in ahlak ve eğitimle ilgili görüşleri hem bulunduğu dönem üzerinde hem de Ziya Gökalp'in de katkısıyla Türk sosyolojisi ve Türk eğitim sistemi üzerinde etkili olmuştur (Ortaylı & Küçükkaya, 2012). Yani Durkheim sosyolojisi ile Türk eğitim politikaları arasında çeşitli benzerlikler mevcuttur. Bu nedenle onun düşünceleri ve ahlak eğitimi hakkındaki görüşleri bizim için ayrıca öneme sahiptir. Bu çalışmada temel amacımız, Durkheim'in ahlak eğitimi üzerine yapılan eserlerinden hareketle onun ideal vatandaş ve ideal birey anlayışını analiz edip değerlendirmektir. Bunu yaparken bir taraftan da Türk eğitim sisteminde ideal ahlak ve değerler eğitimi ile karşılaştırmalar yaparak Türk eğitim sisteminin ideal vatandaşında Durkheim düşüncesinin izlerini tespit etmektir.

Ahlak Eğitimi Ve İdeal Vatandaş

Toplumsal yaşam biçimleri üzerinde, inanç sistemlerinin büyük önemi olduğunu ifade eden Durkheim bu alanda kapsamlı araştırmalar yapmış önemli bir sosyologdur. *Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri* adlı çalışmasında inanç sistemlerinin ilkel toplumlardan itibaren var olduğunu ortaya koymuştur (Durkheim, 2005). Ona göre bütün toplumların bir ahlak sistemi vardır ve bu ahlak sistemi tıpkı canlı sistemler gibi sürekli değişime uğramaktadır. Aslında bu günkü ahlak sistemleri ve ahlaki ilkeler binlerce yıllık bir değişim ve birikimin ürünüdür.

Durkheim, ilkel toplumlarda ahlak sistemlerinin temelini dinin oluşturduğunu söyler. Eski toplumlarda en önemli görevler Tanrıya karşı olan sorumluluklardır. Yani ilkel toplumlarda birey, topluma ve etrafındaki diğer insanlara karşı sorumlu olsa da Tanrıya karşı sorumlulukları kesinlikle daha önemlidir. Örneğin birini öldürmek, Tanrıya karşı küçük bir sorumluluğu ihmal etmekten daha basit bir suçtur. İnsana karşı işlenen suçlar daha basit şekillerde cezalandırılmıştır (Durkheim, 2016). Bu nedenle Durkheim daha eski toplumlarda ahlak eğitiminin dinî temelli bir anlayışına sahip olduğunu ifade etmektedir. Eğitim temelde Tanrısal alana karşı, bireyin sorumluluklarını öğretmekten ibaret olmuştur (Durkheim, 2016). Fakat zamanla bu anlayış değişmiş ve Durkheim'in ifadesiyle din, kendi Tanrısını öldürmüştür. Yani dinî vazifeler Tanrıya karşı

sorumluluklar olmaktan çıkıp topluma ve bireye karşı olan vazifeler hâline gelmiştir. Tanrı bu aşamadan sonra ahlak sisteminin kendisi olmaktan çıkıp bekçisi hâline gelmiş ve ahlak kurallarını güvence altına almaya başlamıştır (Durkheim, 2016). Hıristiyanlık dininin de etkisiyle ahlaksal disiplin sistemlerinin insanlık için ortaya çıktığı düşüncesi hâkim olmuştur ve artık din, ahlak sisteminin temelinden çıkmaya başlamıştır. Özetle Durkheim, Protestanlıkla birlikte ahlak anlayışının temelde değiştiğini, daha rasyonel ve seküler bir hâl aldığını, yani Tanrı için ahlak anlayışının insan ve toplum için ahlak anlayışıyla yer değiştirdiğini ileri sürmektedir.

Seküler ahlak anlayışı toplumlar tarafından benimsenmeye başladıktan sonra zamanla hayatın diğer alanlarına sirayet etmiş ve eğitim sistemlerinde de kendini göstermeye başlamıştır. Durkheim, saf akılcı eğitimin mantıksal açıdan gerekli olduğunu savunurken bunu tarihsel gelişimin de desteklediğini ilave etmektedir. Aslında laik eğitim anlayışı birkaç yıllık kısa bir süre içinde ortaya çıkmış ve hızlı bir şekilde benimsenmiş gibi görünse de gerçekte öyle değildir. Ona göre eğitimin laikleşmeye başlaması yavaş yavaş ve zamanla gerçekleşmiş, tarih boyunca yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkmıştır (Durkheim, 2016). Dinî, toplumun ahlaki gerçekliğinin ifadesi olarak gören Durkheim (Knapp, 2017), laik ahlak konusunu açıklarken din ve ahlak ilişkisine değinip aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Laik ahlak eğitiminde dinî unsurları basitçe ayıklamaya çalışmanın mümkün olmadığını ifade eder. Ahlak sistemleri ile inanç sistemlerinin iç içe geçtiğini ve onları birbirinden kolayca ayırmanın pek kolay olmayacağını söyler. (Durkheim, 2016). Ona göre, yeni nesillerin, inanç sistemlerine dayalı eski ahlak sistemlerinin üstüne yeni şeyler katması gerekmektedir. Eski modelde gerçeğin üstünün örtülmesini sağlayan unsurları tespit etmek ve ahlak unsurlarını günümüz koşulları içinde yeniden değerlendirmek gerekmektedir (Durkheim, 2019).

Durkheim, ahlaki akılcılaştırmak gerektiğini savunurken onu yozlaştırmaya karşı koruma konusunda uyarıda bulunur. Zira din ile ahlak yüzyıllar boyunca kurdukları yakın ilişki nedeniyle iç içe geçmiş ve artık girift ilişkiden dolayı ahlak unsurlarıyla dinî unsurları birbirinden ayırmak oldukça zorlaşmıştır (Durkheim, 2016). Ahlakı akılcılaştırmak için dinî unsurları ayıklayalım derken ahlaki unsurları da çıkarıp yozlaşmaya sebep olunabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle dinî buyruklarla ahlaki temelleri doğruca tespit etmek ve ahlak sisteminin yozlaşmasına sebebiyet vermemek gerekmektedir. Fakat bu pek kolay olmayacaktır. Zira yüzyıllarca ahlaki unsurları dinin gereği olarak yaşayan toplum muhakkak ki dinî koruma altına alma kaygısı içinde olacaktır. Bu durum geleneksel toplum tipleri için bilhassa geçerlidir ve Türk toplum yapısı nispeten bu özelliكتedir. Türk toplumunda özellikle son yüzyılda eğitim sistemini sekülerleştirme çabaları olmuş fakat bu çaba toplumun genelinde karşılık bulamamıştır. Durkheim'in bahsettiği gibi ahlaki unsurlarla dinî unsurları birbirinden ayırma çabaları bir taraftan dîne diğer taraftan ahlak sistemine çeşitli etkilerde bulunmuştur. Bununla kalmayıp bu konu toplumun genelinde bir dikatomik ilişki biçimi doğurmuştur. Aslında Türk eğitim sistemi Durkheim'in de düşüncelerinin etkisiyle çağın gerekleri çerçevesinde laikleşme çabası içine girmiştir. Fakat korkulan olmuş ve ayıklama sürecinde çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Laik eğitim anlayışı genişletilerek zaman zaman bireylerin inanç özgürlükleriyle de ilişkilendirilmiş ve adeta toplum içinde cephe savaşlarına dönüşmüştür. Özellikle 2000'li yıllardan sonra siyasal anlamda dengelerin değişmesiyle birlikte eğitim sistemi yeniden gözden geçirilmiş ve Durkheim'in çizgisinden uzaklaşarak seküler eğitim anlayışı, yerini dinî unsurların önemsendiği bir eğitim anlayışına bırakmıştır.

Durkheim ahlak eğitimi için en uygun zamanın çocuğun ilkököl yılları olduğunu söyler. Eğer çocuğa bu dönemde temel ahlaki değerler kazandırılmazsa sonrasında çok geç olacak ve ideal karakter tipinin yakalanması pek mümkün olmayacaktır (Durkheim, 2016). Çocuk ilk yıllarında temel ahlak eğitimini ailede almaya başlayacak fakat bu eğitim onun ideal birey ve ideal vatandaş olabilmesi için yeterli olmayacaktır. Çünkü aileler birbirlerinden farklı değer ve özelliklere sahip olabilmektedir. Bu nedenle de ahlak eğitiminden başlıca sorumlu olan kurumun devlet okulları olması gerektiğini düşünmektedir. Yani Durkheim, ahlak eğitiminin çocuklara en iyi biçimde okullarda verilebileceğini ve bu okulların da devlet okulları olması gerektiğini söyler. Şayet çocuğun ahlak eğitimi aileye ya da özel okullara bırakılırsa toplumsal yapıya uygun bireylerin yetişmesi ve toplumda birbiriyle uyumlu vatandaş tiplerinin çoğalması mümkün olmayacaktır. Bu bakış açısı Durkheim'in ahlaktan ne anladığıyla ya da nasıl bir ahlak sistemini tasarladığıyla ilgilidir. Ona göre bir çocuğu ahlaksal olarak yetiştirmek, ona özel erdemler kazandırmak değildir. Yapılması gereken çocukta temel eğilimler ve ahlaksal yaşamın temel dinamiklerini kazandırmaktır. Şayet doğru eğilimler onda bir kez yaratılabilirse çocuğun kişiliği zamanla ilişkiler doğrultusunda biçimlenecek ve istenen etkiyi bırakacaktır (Durkheim, 2016). Bu yapılabilirse okulların işi de kolaylaşacak ve öğretmenler sahip oldukları kısıtlı imkânlarla çocukları rahatlıkla istedikleri gibi yönlendirebilecektir (Durkheim, 2016). O, ahlaki davranışların nasıl olması gerektiğini belirleyen kuralların oluşturduğu bir sistem olarak tanımlamaktadır. Ahlak sistemleri bireylere çeşitli görevler buyurmakta ve onun başına buyruk davranmasını engellemektedir. Ahlak kurallarına uygun davranan bireyin aslında bireyselliğinden uzaklaştığını ve emirlere boyun eğdiği söylenebilir. Sık sık genel ahlak yasalarına değinen Durkheim bunların önemini şöyle açıklamaktadır: Ahlakın genel yasasını aile ilişkilerinde kullanırsanız aile ahlakını, politikada kullanırsanız sivil ahlakı inşa etmiş olursunuz (Durkheim, 2016). Fakat bu temel ahlak kuralları bazı durumlarda hastalıklı bir hal almışken diğer bazı kurumlarda ise varlığını korumaya devam ediyor olabilir. Örneğin bir ülkede aile içi ahlak kuralları işlevini korumaya devam ederken sivil ahlak kuralları zayıflamış olabilir. Öyleyse bu kurum ve sistemler yaşanan olaylardan farklı şekillerde etkilenmiş demektir (Durkheim ve Fauconnet, 2019).

Durkheim ahlakla alışkanlıklar arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ona göre ahlaki davranışlarda bir kararlılık olmalıdır. Yani bugün yapılan davranışla yarınki birbirine benzemelidir. Öyleyse ahlak aynı davranışları tekrarlamak gerektiriyorsa bu durum belli davranış kalıplarının alışkanlıklara dönüşmesine sebep olacaktır. Dolayısıyla ahlaki davranışlar zaman sonra toplumda ortak alışkanlıklara dönüşecek ve bu ortak alışkanlıklara uyulmayanlar ahlak kurallarına uymamış gibi muamele görecektir. Toplumdaki tüm alışkanlıklar ahlak kuralı değildir ama tüm ahlak kuralları toplumun ortak alışkanlıklarıdır (Durkheim, 2016). İnsanlar kolektif bir alışkanlık ortaya koyup zamanla onu hayatlarının bir parçası haline getirdikten sonra artık ondan vazgeçmeleri oldukça zorlaşacaktır. Bu nedenle en doğrusu çocukların telkine en açık olduğu dönemlerde ahlak ilkelerini çeşitli tekrarlarla alışkanlık haline getirmek ve bu sayede hayatları boyunca onları bir mukaddesat olarak muhafaza etmelerini sağlamak olacaktır.

Durkheim Düşüncesinde Ahlakın Bileşenleri

Durkheim, ahlak eğitimi konusunda üç temel bileşen üzerinde durmuştur: Otorite, toplumsal graplara bağlanma ve bilinçli davranma.

Ahlak kuralları ile alışkanlıklar arasında muhakkak ki bir bağlantı vardır. Zira ahlak kuralları toplumsal davranışı bir standarda kavuşturur ve aynı davranışın

tekrarlanmasını sağlar (Durkheim, 2016). Bu tekrarlama işlemi kuralların zamanla alışkanlıklara dönüşmesine sebep olmaktadır. Öyleyse ahlak kurallarının oluşmasında alışkanlık ve davranışın tekrarı arasında bir bağlantı vardır. Durkheim'e göre bu alışkanlıklar bireyi sarıp sarmalayan dışsal güçlerdir ve bireyden bağımsızdır. Bireyden bağımsız ve ondan üstün bir yapıda olan bu sistem onun üzerinde bir otorite oluşturur. Otorite, bireye çeşitli buyruklarda bulunur ve davranışlarını istenilen yönde değiştirmesini sağlar. Aslında birey davranışlarını kendi istediği için değil otoriteye boyun eğdiği için değiştirir. Otorite onun için önemli bir itici güçtür. Fakat otoriteye itaatin tek sebebi yaptırım gücü ya da ona duyulan saygı değildir. Ona direnç göstermemesinin bir başka sebebi de sonuçta ortaya çıkacak olan durumun gerekliliğine olan inançtır (Durkheim, 2016). Kolektif kimliğe bürünen birey, önüne konan kuralların hem kendisi hem de içinde bulunduğu toplum için gerekli olduğuna inanır ve sadece kabul etmekle kalmayıp onları koruma altına da alır. Toplum onu bu yönde optimize etmeli ve toplumsal kuralların kendinden üstün güçler olduğunu kabul edecek şekilde yetiştirmiş olmalıdır (Durkheim, 2016). Bu düşüncesiyle Durkheim idealize ettiği bireyi sosyal anlamda müphem bir figür olarak belirlemiştir (Zijderveld, 1985).

Durkheim, bireyde bir haz duygusu olduğunu ve bu duygunun onu zaman zaman harekete geçmeye zorladığını ifade etmektedir. Freud'un, doğuştan var olduğunu iddia ettiği (ilkel) *id* kimliği gibi, Durkheim de ilkel olmasa da durdurulması gereken *istençler* olduğunu söyler. Freud'un ilkel dürtüler olarak ifade ettiği şeyden Durkheim istenmeyen istençler olarak bahsetmiştir. Bu istenmeyen davranışlara karşı geliştirilen kimliğe Freud süper ego der. Süper ego, çocukluktan beri toplumsal yaşantılarla birlikte oluşan sosyal benliktir ve görevi ilkel davranışlara yönelecek olan *id* benliğini durdurup doğru davranışa yönelmesini sağlamaktır (Freud, 1993). Bir nevi insan kimliğine bürünmüş toplumsal kontrol sistemidir. Durkheim, Freud'dan farklı söylemler geliştirse de benzer şeyler savunmaktadır. İnsanın potansiyel olarak istenmeyen yönelimleri olacağını ve bunların durdurulması gerektiğini söyler. Durdurma görevini üstlenmesi gereken sistemin adı sosyal kimliktir. Şayet bireyde süper egonun türevi olan sosyal kimlik gelişmiş ise birey içinde bulunduğu grubun ahlak sistemine tabi olacak ve kendine bu doğrultuda çekidüzen verecektir (Durkheim, 2016). Artık birey, ahlakın kınayacağı bir davranışa yeltendiğinde kendini durduran bir sistemle karşılaşacak ve merkezden uzaklaşmayı başaramayacak. Özetle Durkheim, tıpkı Freud'un çizdiği gibi bir insan profili ortaya koymuş ve doğal eğilimlerinin mutlaka önünün kapatılması gerektiğini söylemiştir. Freud gibi o da doğuştan gelen eğilimlerin müdahale edilmemiş halinin ilkel ve toplumsal değerlerle zıt olduğunu ileri sürmüştür. Bu da toplumsal ahlak sistemi sayesinde yeni bir kimlik tipi geliştirmeyi gerekli hale getirmiştir.

Durkheim'in ideal bireyi sisteme karşı sağlam silahlarla donatılmamış zayıf bir karakterdir. Çünkü o, toplumsal olana bireysel olandan daha çok önem vermiştir. Bir diğer ifadeyle toplumsal çıkarlar bireysel çıkarlardan önceliklidir (Morrison, 2017). Bu konuda verilebilecek bir başka örnek de zenginlikle ilgili düşünceleridir. Durkheim zenginliğin bireyi ahlaksız alana zorladığına dair bir düşünceye sahiptir. Ona göre insan zenginleştikçe güçlenecek ve sahip olduğu güç sayesinde sınırları zorlama cüreti gösterecektir. Belki de zaman zaman sınırları aşacak ve toplum üstü bir bireysellik ortaya koyabilecektir. Bu nedenle zenginlik bireyin baskı altına alınmasını engelleyebilecek bir durumdur. Fakat birey, sadece para ile değil aynı zamanda statü ile de kendini güçlü hissedebilmektedir. Hâliyle Durkheim'in bu düşüncesini genelleyerek bireyi güçlü kılan her şeyin ona ve beraberinde toplumsal düzene zarar verebileceği anlayışını benimsediğini söyleyebiliriz. O, her ne kadar zaman zaman aksi anlama gelecek

düşüncelerini paylaşırsa da ideal bireyi toplum karşısında sağlam iradeye sahip bir özne olmaktan ziyade kendini topluma adanmış ve daha teslimiyetçi yapıya sahip bir nesne olarak hayal etmiştir. Buradan hareketle yine söylenilir ki Durkheim'in ideal vatandaş ve birey modelinde ön plana çıkan önemli bir özellik *itaattir*. İtaat onun sınırların dışına çıkmasını önleyecek ve onu merkeze sıkı sıkıya bağlayacak halatlar gibidir. O, itaat etmeye o kadar istekli olmalı ki bu halatları ayağına hiç çözülemeyecek biçimde kendisi bağlamalı ve onlarla barışık olmalıdır. Zira dâhil olduğu grubun varlığı ve başarısı onun da var olması ve muvaffak olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Durkheim, eğitim sisteminin çocukları disipline zorlamasının normal karşılanması gerektiğini, bunun onların norm ve değerlere aykırı bireyler olmasını engellemek için gerekli olduğunu söyler. Dolayısıyla *disiplin* eğitim sistemlerinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Fakat bunu söylerken disiplinin bireyi bir taraftan dizginleyip boyun eğdirirken diğer taraftan da ufuklarını daraltıp belli amaçlar kazandırdığını söyler. Durkheim'in idealize ettiği birey, askeri disiplin almış, arzuları sınırlandırılmış, itaatkâr ve kendini grubun menfaatlerine adanmış bir modeldir. Bu süreç onun itidalli olmasını sağlayacak ve aslında sağlam bir karaktere sahip olma şansı verecektir. İtidal Durkheim'in ideal vatandaş modelinde yine önemli anahtar kavramlardan biridir –ki bu da disiplin sayesinde kazanılır. O hâlde Durkheim'e göre öğrenci için disiplin, oldukça faydalı bir şeydir. Durkheim'in çizdiği ideal vatandaş modeli Türk eğitim sisteminin ideal vatandaş modeliyle benzerlik göstermektedir. Zira Türk eğitim sistemi sınıf ortamında öğretmen kontrolünde olan ve itaatkâr öğrenci profili çizmiş, eğitim süreçleri ve eğitim ortamlarını bu yönde düzenlemiştir. Bu durum üzerinde şüphesiz ki Türk toplumun siyasal tarihi ve geleneksel bir yapıya sahip olması etkili olmuştur.

Peki bu disipline etme süreci ne zaman başlayacak? Birçok uzman çocuğun kişiliğinin büyük oranda hayatın ilk yıllarında biçimlendiğini ifade etmektedir. Öyleyse bu tespit bize ahlak eğitiminde ve disiplin anlayışında geç kalınmaması gerektiğini tavsiye etmektedir. Durkheim de bu görüşlere katılıyor olacak ki çocuğun içindeki istenmeyen arzular uyanıp güç kazanmadan ya da diğer bir ifadeyle kişiliği henüz biçimlenmeden, erkenden harekete geçilerek kazandırılması hedeflenen kişilik özellikleriyle bir an önce tanıştırılması gerektiğini söyler. Fakat bunları söylerken akli alınmış ve gözü kör olmuş nesiller yetiştirmemeye dikkat etmek gerektiğini de ilave eder. Bireyler otoriteye körü körüne bağlanmamalı ve gerektiği zaman başını kaldırabileceği de öğretilmelidir (Durkheim, 2016). Durkheim'in bu konuda benimsediği anlayışın yapılandırmacı yaklaşım olduğu aşikârdır. Çocuk dışsal etkilerle birlikte istenen yönde biçimlendirilecek, kişiliği meşru çerçevede yapılandırıldıktan sonra akli özgür bırakılacaktır. Yapılandırmacı yaklaşım batılı eğitim sistemleri de dâhil olmak üzere eğitim sistemlerinde benimsenmiş ve oldukça fazla taraftarı olan yaygın bir modeldir (Althof & Berkowitz, 2006). Son zamanlarda bu modelle ilgili çeşitli eleştiriler ortaya atılıp alternatif modeller savunulmaya başlansa da özellikle geleneksel toplum tiplerinin öğrenci yetiştirmede en sık kullandığı yöntemlerden biri olmaya devam etmektedir (Demirel, 2020). Durkheim, çocuğun kişiliğinin oluşum sürecinde onu sıkıca tutup istenen modele bürünmeden bırakmamak gerektiğini söyler. Ayrıca ideal vatandaşın, kafası çalışan, kendi iradesiyle hareket eden, sorgulayan, gerekli gördüğü durumlarda eleştiren bir vatandaş olması gerektiğini de ilave eder. Bu açıdan bakıldığında Durkheim'in amacının net bir biçimde bağcıyı dövmek değil üzüm yemek olduğunu söyleyebiliriz. Zira öğrenciler devlet ve millet sevgisiyle yetiştirilir ve onlara ideal kişilik özellikleri kazandırılırsa elbette ki artık onlar tarafından sisteme karşı yöneltilecek eleştiriler yapıcı olacak ve etrafta amaçsızca otoriteye karşı duran nesiller kol gezmeyecektir.

Ahlakın ikinci ögesinin toplumsal gruplara bağlılık olduğunu söyleyen Durkheim, insanın ancak toplumsal varlık olduğu sürece ahlaksal varlık olabileceğini düşünmektedir. İnsan, parçasını toplumdan alan, toplumdan beslenen, toplumdaki gelen duygularla, düşüncelerle, değerler ve pratiklerle benlik ve kimlik kazanan bir varlıktır. Ona göre toplum olmadan insan, hayvan düzeyine düşecek, doğasında ilkel ve basitlik olan bir varlıktır. Bu nedenle insanlar toplumsal gruplara ihtiyaç duyarlar ve onlar herhangi bir toplumsal gruba katıldığı andan itibaren ahlak edinme süreci başlar (Durkheim, 2016). Toplum bireyüstü ve ondan daha yüksek değerlere sahip bir sistemdir. Bu sistem onu ve davranışlarını kontrol altına alabildiği sürece hem kendi rahatsızlığını ortadan kaldırmakta hem de bireyin intihardan uzak durmasını sağlamaktadır. Şayet toplumun birey üzerindeki etkisi azalır ve onu kontrol edip yönlendirme gücü zayıflarsa o zaman birey kendi varlığını sürdürmekte zorlanan pasif bir özneye dönüşecektir (Durkheim, 2016). Durkheim, kolektif yaşam biçimini benimsemiş ve kendini gruba birlikte ifade edebilen kişilerde intihar vakalarının daha az görüldüğünü söyler. Buna ilaveten evlilerde bekârlara, çocuklu ailelerde çocuksuz ailelere, daha çok çocuğu olan ailelerde daha az çocuğu olan ailelere göre intihar vakalarına daha az rastlanmaktadır. Zira bir insanın kendinden başka düşünecek şeyi ne kadar çoksa kendini öldürme eğilimleri de o kadar azalmaktadır (Durkheim, 2016). Bu da yine Durkheim sosyolojisinde bireyin kolektif bir kimliğe bürünmesinin gerekliliğini ortaya koyan hususlardandır. Yani insan kendini kendinden başka unsurlara adanarak yaşayabilen, doğasında başkalarıyla birlik olma özelliği olan bir varlıktır. Şayet çeşitli sebeplerden dolayı yalnızlaşır ve etrafındakilerle olan bağında zayıflama olursa varlığı anlam kaybedecek ve yaşamını sürdürmekte zorlanacaktır.

Durkheim'e göre insan için en önemli gruplar *aile, vatan ve insanlıktır*. Bu grupların hepsi birbirini tamamlar niteliktedir. Zira birey ailesiyle uyumlu olmadan vataniyle, vataniyle uyumlu olmadan da insanlıkla uyumlu olamaz. Bu üç yapı arasında hiyerarşik bir düzen vardır ve birinin amacının diğerinin amacıyla örtüşmesi gerekmektedir. Fakat Durkheim, vatanın aileden de insanlıktan da daha yüksek ve önemli bir yapı olduğunu düşünmektedir. Çünkü aile daha çok kişisel amaçların ve çıkarların olduğu dar bir yapı, insanlık da örgütlenmemiş bir sistemdir. Vatan hem örgütlenmiş bir yapıdır ve ortak amaçlara hizmet edebilme özelliği vardır hem de genele hitap eden üstün bir sistemdir. Öyleyse Durkheim, toplumsal grupların iki önemli özelliğinin *organize olma ve genele hitap edebilme* olduğunu düşünmektedir. Bu iki özellik de vatan denen yapıda vardır ve bundan dolayı, ahlaksal anlamda en üstün seviye olarak vatani, ahlaksal duygu olarak da vatanseverliği görmektedir. Durkheim, *vatanseverlik* duygusunun üzerinde durmakta ve eğitim sistemlerde çocuklara kazandırılması gereken başlıca kişilik özelliğinin bu olduğunu düşünmektedir. Ona göre vataniyi seven insan diğer insanlarla sağlam bir duygu bağı kurmayı başarmış ve kendinden başkaları için fedakârlık yapmaya da kendini hazırlamış demektir. Fakat bu noktada bir ayrıma gider ve vatan sevgisinin bireyde iki şekilde vücut bulduğunu söyler. Vatanseverlik bireyde askeri bir karakterde ve saldırgan bir tutum içerisinde gelişebileceği gibi barışçıl ve hümanist duygularla da ortaya çıkabilmektedir der (Durkheim, 2016). Bu vatanseverlik modellerinden ikincisini destekler ve çocukların vatanseverliğinin dostane duygularla inşa edilmesi gerektiğini söyler. Çünkü vatanseverlik duygusunu üstün kılan şey zaten onun paylaşım duygusu gerektirmesidir.

Durkheim, bireyin ahlaksal bir öge olabilmesi için kendinden başka bir gruba bağlanması ve bir toplumla dayanışma içinde olması gerektiğini söyler. Bu nedendir ki ahlak eğitiminin birinci görevi çocuğu önce aileye bağlamaktır. Daha sonra da örgütsel

bir yapı olan okulun yapması gereken başlıca görev onun toplumla bağlarını sağlamlaştırmaktır. Topluma bağlanan birey bencilliğini unutacak, diğerleriyle ortak duygular paylaşacak ve onların iyiliğine hizmet etmek isteyip acı çekmelerinden hoşlanmayacaktır. Bu duygu ve düşünceler ona toplum tarafından verilmiştir. Kendini içinde bulunduğu gruba ve topluma teslim eden insan zamanla toplumsal bir iç sese sahip olur ve bundan sonra onun buyruklarına uymaya başlar. Şayet iç sesine, yani toplumun buyruklarına uygun davranmaz ise enerjik bir karşılık görür ve istenenleri yapmaya zorlanır (Durkheim, 2016). Durkheim, iç ses benzetmesiyle otoritenin bireyi dışardan değil içerden kuşattığına işaret eder. Bu da onun önce kendini grubun üyesi olarak kabul etmesi daha sonra da norm ve değerleri benimsemesiyle gerçekleşmektedir. Bu nedendir ki eğitim sistemi toplumsal düzen ve ahlak sisteminin oluşturulmasında en önemli yardımcı organ olarak görülmektedir. Öğrencinin toplumsal buyrukları iç sese dönüştürmesi uzun ve kolektif bir çalışmanın sonucu gerçekleşir. Çocuk bir taraftan aile diğer taraftan da okul ortamında çeşitli yönlendirme ve telkinlere maruz kalır. Bu telkinler onun için önemli modeller olan ebeveynler ve öğretmenler tarafından yapıldığı zaman dış kontrol sisteminin iç kontrol sistemine dönüşmesi kolay olur. Fakat bu süreçte önemli bir nokta vardır. Okulda öğretmenin telkin ettiği norm ve değerlerle ailede ebeveynlerin telkin ettiği norm ve değerlerin birbiriyle uyumlu olmaması hâlinde doğal olarak çocuğun kafası karışacaktır. Bu nedenle aile eğitimi ile okul eğitiminin birbirini tamamlaması *ideal birey* ve *ideal vatandaşlar* yetiştirme sürecinde maksimum öneme sahiptir. Bu konu ile ilgili Atatürk, İzmir mitinginde yaptığı bir konuşmada Türk kadınının eğitimine değinmiş ve gelecek nesillerin sağlam bir şekilde yetiştirilebilmesi için önce bir “anne” olarak kadının eğitilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Taşkiran, 1973). Bu nedenle söylenebilir ki Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim seferberliği yapılırken kadının bu sürece dâhil edilmesi sadece cinsiyetler arası eşitlik kaygısıyla değil aynı zamanda ebeveyn eğitime verilen önemle de ilgilidir.

Birey kendini bir gruba bağladıktan sonra ortak yaşamın avantajlarını da yaşamaya başlar. Karşılaştıkları zorluklara karşı grup üyeleriyle dayanışma içine girer ve toplumsal dayanışma, bireylerin bir arada kalmasında ve dâhil oldukları grubun menfaatine hareket etmelerinde artık bir sebep haline gelir. Dâhil olduğu grup ile dayanışma duygusu geliştiren birey *ben* olmaktan çıkar ve *biz* duygusu geliştirir ki bu da onun kendini güvende hissetmesini sağlayacaktır (Durkheim, 2016). *Ben* olmaktan çıkıp *biz* olmasının başarılabilmesi için bireysel kimliğinin zayıflatılması ve bencil duygulardan arınması gerekmektedir. Bu işin başlıca sorumlusu, kurum olarak eğitim sistemi, birey olarak da öğretmendir. Öğrenci okul atmosferi içinde kendini sistemin bir parçası olarak görecektir, kendine verilen bireyüstü değerleri zamanla benimseyecek, kolektif bir kimlik kazacak ve bu bağlamda yetiştirilecek. Ailenin, milletin, toplumun ve devletin menfaatlerinin kendi menfaatlerine hizmet ettiğini, varlığının bu sistemlerin varlığıyla mümkün olacağını, dolayısıyla bu kurumların bekasının kendi bekasını mümkün kılacağını öğrenecektir. Eğitim sistemi ilk yaşlardan itibaren tedricen çocuğa açık ve örtülü yöntemlerle bu değerleri aşılayacak ve kolektif bir kimliğin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Durkheim'e göre ahlaklı olmak ideal bir davranışı sadece yapmak anlamına gelmez. Bu davranışlar bilinçli ve istençli bir şekilde yapılmalıdır. Sosyal psikologlar uyma davranışının itaat, benimseme ve özümseme biçiminde üç farklı şekilde ortaya çıktığını ve itaat tipi davranışın dışsal etkilerle birlikte ortaya çıkması nedeniyle kalıcı ve sağlıklı bir uyma biçimi olmadığını söylerler. Birey şayet sadece dış etkilerden dolayı davranışını değiştirmişse bu itaat tipinde bir davranış olur ve ahlak eğitiminde ideal bir

uyma biçimi değildir. Çünkü ahlak kuralları insanlar tarafından benimsenmediği sürece ne bu kuralların toplumun ve hayatın geneline sirayet etmesi sağlanabilir ne de ahlak kuralları sonraki kuşaklara aktarılabilir. Bu nedenle Durkheim'in de ifade ettiği gibi ahlak eğitiminde en uygun davranış tipi *benimsemedir*. Çünkü bir değer veya normun benimsenmesi onun doğruluğunun ve gerekliliğinin kabul edildiği anlamına gelmektedir. Ahlak sisteminin ihtiyacı olan şey de tam olarak budur. Çocuğa benimsetilmiş olan norm ve değerler onlar tarafından koruma altına alınır, alışkanlıklara dönüşür ve sonraki nesillere ciddiyetle aktarılır. Bu nedenle okulların ve öğretmenlerin yapması gereken çocuklara ideal davranış biçimlerini ezberleterek sadece onları yapmalarını sağlamak değildir. Okullar çocuklara toplumun norm ve değerlerini açıklamalı, gerekli olduklarına onları inandırmalı ve benimsemeleri sağlanmalıdır. Bu konuda okul yöneticileri ve öğretmenlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Şayet başta öğretmen olmak üzere öğrencinin eğitiminden sorumlu olan kişiler toplumun norm ve değerlerini benimsememişse onları öğrencilere kabul ettirmesi pek mümkün olmayacaktır. Öyleyse ahlak eğitimi konusu hem öğretmen yetiştirme hem de onları mesleğe seçme süreçleriyle de yakından ilişkili bir konudur. Çünkü ideal vatandaşı okulda yetiştirmek için önce ideal öğretmen tipini yetiştirmek gerekir.

Ahlak Eğitimde Okul Ve Öğretmen

Durkheim, çocuğun okula başlamadan önce iki türlü grup tanıdığını söyler. Bu gruplardan biri ailedir. Ailedeki ilişkiler ve dayanışma kan bağına bağlı olup ortaya çıkacak olan ahlak sistemi bu kan bağı ve ilişki tipine göre biçimlenir (Durkheim, 2016). Aile eğitiminin ahlaksal yaşamın başlangıç noktası ve çok önemli bir aşaması olduğunu söylemekle birlikte çeşitli sorunlardan da bahsetmektedir. Aile içi ilişkiler samimiyete dayalıdır, sıkı bir disiplin ortamı yoktur, görev dağılımları ve kurallar kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Bu nedenle çocuğun aile içinde kurallara saygıyı öğrenmesi, sorumlulukların farkında olup onları yapmaktan imtina etmemesi noktasında aile ortamı tek başına yeterli değildir (Durkheim, 2016). Bu gruplardan ikincisi de çocuğun küçük dostları ve arkadaşlarıdır ki bu grup da çocuğun kişisel ilişkileri sonucu gelişmiştir (Durkheim, 2016). Fakat politik toplumlardaki ilişki tipi Durkheim'e göre ne ailedeki gibi kan bağına ne de ikili ilişkililere dayalı olarak gelişir. Bu nedenle çocuğun aile ortamında ve arkadaş grubunda edinmiş olduğu ahlaksal yapı ondan beklenen ahlaksal durumdan oldukça farklıdır ve yeterli değildir. Sosyal hayat hane içindeki ilişkilerden çok farklı olacaktır ve çeşitli katı kurallar gerektirecektir. Bu nedenle çocuk bu hayatın gerektirdiği ahlaksal donanımı ancak bu yapıya benzeyen bir sistemden alabilmektedir. Durkheim bu sistemin okul olduğunu söyler. Zira okuldaki ilişkiler ne kan bağına dayalıdır ne de tercihe bağlıdır. Çocuk okulda kendiyse nispeten eşit koşullarda olan yaşlılarıyla bir araya gelerek orada bir sosyal düzen içinde ve belirli kurallar çerçevesinde yaşamayı başaracaktır. Bu nedenle okul, Durkheim düşüncesinde politik bir topluma benzetilmektedir. Çocuğun, ihtiyacı olan ahlak sistemini alabileceği ve daha yüksek bir yaşama hazırlanmasını sağlayacak olan en uygun ortamdır (Durkheim, 2016). Durkheim sosyolojinde birey tarihsel olarak toplumdan sonra gelmektedir ve bu nedenle kendi çıkarları için topluma uyup bütünlük sağlamalıdır (Morrison, 2017). Çocuk da toplumun kendinden önce var olduğunu ve kendinden sonra da var olmaya devam edeceğini bilir. Bu nedenle bu yapının kendinden üstün ve saygı değer bir sistem olduğunun farkındadır. Toplum ile sınıf ortamı arasında benzerlik kurulması nedeniyle aynı durum sınıf ortamı içinde de söylenebilir. Yani çocuğun, sınıf ortamına girdiğinde önceden oluşmuş bir ahlaki sistemin içine girdiğini ve grubun bireyüstü bir yapı olduğunu bilip saygı duyması

ve kolaylıkla uyum sağlaması bakımından faydalı olacaktır. Bu nedenle öğretmenler ve yöneticiler sınıf ve okul ortamının bir tarihi olmasını sağlamalı ve bunun öğrenciler tarafından öğrenilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Bu şekilde hem sınıf ortamında hem de okul ortamında ahlak sisteminin ve okul/sınıf kurallarının devamlılığı sağlanacak, bu şekilde öğrencilerin entegrasyon süreci daha başarılı olacaktır (Durkheim, 2016).

Durkheim, ahlak eğitiminin ne olduğunun yanında bu eğitimin çocuğa nasıl verilmesi gerektiğiyle de ilgilenmiştir. Çocuğun ruhsal açıdan iki önemli özelliğine işaret eder: Bunlardan birincisi *çocuk gelenekselciliği*, ikincisi ise *telkinleri algılama yeteneği*dir. Durkheim, çocuğun gerçek bir gelenekçi olduğunu söyler. Ona göre çocuk bir alışkanlık edindi mi onu artık onu değiştirmek istemeyecektir. Aynı davranışı birkaç kez tekrar ettikten sonra alışacak, onu günlük davranışlarına yansıtacak ve artık alıştığının dışında bir durum olunca rahatsızlık hissetmeye başlayacak. Dolayısıyla çocuğun ahlak eğitiminde en önemli yöntemlerden birinin tekrar olduğunu, bu sayede çocuğa alışkanlık kazandırılabilirliğini ve çocuğun artık bu alışkanlıktan kolay kolay vazgeçmeyeceğini söylemektedir (Durkheim, 2016). İkinci önemli özellik ise çocuğun buyurucu *telkinlere açık* olma özelliğidir. Çocuğun bu yönü de eğitim sistemi ve bilhassa öğretmen tarafından bilinmeli ve ahlak eğitimi konusunda değerlendirilmelidir. Durkheim, Fransız filozof Guyau'ya atıf yaparak çocuğun zihinsel durumunun hipnoza yetişkinler kadar uygun olduğunu söyler. Hipnotik telkinin ise iki koşulundan bahseder. Birincisi; çocuğun telkin sürecinde *edilgin* bir yapıda olması, onun bilincini adeta felç edecek ve telkine son derece uygun hale gelecektir. Böylece telkin edilen şeyler hiçbir dirençle karşılaşmadan çocuğun bilincine yerleşecektir. Çocuk bu süreçte karşısındakini ve ona yüklenmeye çalışılanları sorgulamadan kabule hazır bir şekilde bekleyecektir. Fakat telkin sürecinde çocuğun pasif olması tek başına yeterli olmayacaktır. Bunun yanında ikinci ön koşul; telkin eden kişinin *kararlı* ve *baskın* bir yapıda olmasıdır. Telkin eden kişi, çocuğun karşısında bir an bile tereddüt etmemeli, kendinden emin bir şekilde işini yapmalıdır (Durkheim, 2016). Eğitim sürecinde bu kişi elbette öğretmendir. Durkheim, öğretmenin ahlak eğitimde çok önemli bir rolünün olduğunu ve saygın bir konumda olması gerektiğini söyler. Ona göre öğretmen bireysel değil toplumsal insanı yetiştiren bir önder olmalıdır (Deloye, 1998). Öğretmen bir orkestra şefi gibi sınıfı doğru yönetmeli, öğrencileri doğru yönlendirmeli, kötü duyguların ortaya çıkıp sınıf içinde yayılmasını önlemeli ve ağırlığını koyarak istenen duyguların öğrenciler arasında benimsenmesini ve yayılmasını sağlamalıdır. Bu durumun sürekliliğin sağlanması ve gelenek haline dönüşmesi yine öğretmenlerin sorumluluklarındandır. Özetle Durkheim, çocuğun otoriter bir yetişkin tarafından rahatlıkla telkin edilebileceğini ve telkin sonrasındaki tekrarlar sayesinde çocuğa istenen davranışın kazandırılabilirliğini ifade eder. Fakat bu durumun bütün yaş grupları için aynı olmayacağını da ilave eder. Ona göre çocuğun telkine en açık olduğu dönem ilk yıllardır. İlk yıllarda bilinç henüz yeni oluşmaktadır ve seçici bir düzeyde değildir. Bu da dışarıdan gelen güçlü tüm telkinleri direnmeden özümsemesi ve başkalarıyla kolaylıkla duygudaşlık kurması anlamına gelmektedir. Bu nedenle özellikle eğitimin ilk kademelerinin ahlak eğitimi için kritik dönem olduğunu düşünmektedir (Durkheim, 2016).

Durkheim sınıf ortamı ile toplumsal ortam arasındaki bir benzerlik olduğuna işaret eder ve şöyle devam eder: Ahlak eğitiminde disiplin çok önemlidir ve sınıfta disiplini sağlayacak olan öğretmendir. Hatta disiplin öğretmenin ilk önemli görevidir. Öğretmen sınıf içi düzen ve disiplini sağlamayı başarıp organize edebilirse sınıf ortamında her bir öğrenci üzerinde gerekli baskıyı oluşturabilecek ve bu sayede kolektif düşünme ve davranma alışkanlığı zamanla her bir öğrencide oluşacaktır (Durkheim, 2016). Durkheim,

grup bilinci oluşmuş bütün toplumluluklarda her zaman istenen davranışların ortaya çıkmayacağını, zaman zaman öğrencilerin, grubun onlar üzerinde oluşturacağı etki nedeniyle istenmeyen davranışlara da yönelebileceğini söyler. Şayet bu durum yaşanırken öğrencilerin üzerinde mutlak bir otorite yoksa kaotik bir ortam oluşacaktır. Peki, otorite konumunda olan öğretmenin çocuk üzerinde etkili olması neye bağlıdır: *Kararlılık ve görev bilinci*. Durkheim'e göre öğretmen çocuk üzerinde etkili olabilmek için otorite olarak *kararlı* davranmalı ve öğrencinin en ufak bir şüpheye bile düşmesine sebebiyet vermemelidir. Bu durum öğrencilerin kuralların gerekliliğini sorgulamasına engel olacak ve bu sayede itaat etmeleri veya benimsemeleri daha kolay sağlanacak. Öğretimde bulunması gereken diğer bir önemli özellik de *görev bilincidir* der. Öğretmen kendini devletin sınıftaki temsilcisi olarak görebilmelidir. O ahlaksal sistemin taşıyıcı aracıdır, otoritenin sözcüsü ve öğrenci ile toplumsal yapı arasındaki köprüdür. Şayet öğretmen bunları bilir ve görevine bu ciddiyetle yaklaşırsa otoriteyi sağlayıp öğrencilerini peşinden sürüklemesi zor olmayacaktır.

Durkheim, ahlak eğitiminde sık sık karşımıza çıkan yöntemlerden biri olan ödül ve cezaya da açıklık getirmiş ve cezanın ahlak eğitiminde etkili bir yöntem olmadığını ifade etmiştir. Zira ceza çocuğun istenmeyen davranıştan uzak durmasını sağlamaktadır fakat ona istenen davranışın ne olduğunu göstermemektedir. Bu da cezanın ahlak eğitiminde ideal bir yöntem olmadığını söylemek için yeterlidir (Durkheim, 2016). Fakat yine de otorite, disiplin ve kuralların dokunulmazlığı için cezanın işlevi de göz ardı edilmemelidir. Zira Durkheim'e göre okulda kurallar çiğnenirse bu durum mutlaka düzeltilmeli, otorite, saldırgan kendini belli ederek orantılı bir şekilde tepkisini ortaya koymalı ve herkesin kurallara saygı duymaya devam etmesi yeniden sağlanmalıdır (Durkheim, 2016). Yani okulda ceza, kuralların çiğnenmesi durumunda ortaya çıkmalıdır. Okul ahlakının bozulmasını önlemek ve suç sonucunda kötülüğün ortaya çıkmasına müsaade etmemek için davranışın bir sonucu olduğu bildirilerek uygulanmalıdır. Durkheim, toplumsal yaşamın karmaşıklaşmasıyla eğitim ortamlarının daha katı disiplin kuralları uygulaması, hatta bedensel ceza yöntemlerine başvurusu arasında ilişki olduğunu söyler. Yani toplum ne kadar karmaşıklaşırsa eğitim sistemleri de o kadar katı kurallar koyarak öğrenci üzerindeki baskısını artırmaktadır. Buna şiddete başvurmak da dâhildir. Çünkü çocuğun öğrenmesi gereken şeyler karmaşıklaştıkça okulun onu bir şekilde kendine çekmesi ve sıkıca tutması gerekmektedir. Bunu mümkün kılan yollardan birinin de dayak olduğunu, geçmiş toplumların katı disiplini böyle sağladığını ve başarı elde ettiğini ifade eder. Ayrıca kültürün ortaya çıkmasıyla bedensel cezanın uygulanması arasında bağlantı olduğundan da bahseder. Geçmişte bedensel cezayı uygulayan çeşitli toplumlar bu yöntemle olumlu sonuçlar elde etmiş, sertlik ile uygarlık arasında doğrusal bir ilişki olduğunu kanıtlamışlardır. Fakat bütün bunlara rağmen okullarda bedensel cezanın uygulanmasının doğru olmadığını, dayanın eğitim ortamlarından uzak tutulması gerektiğini söyler. Durkheim bunları söylerken bir taraftan eğitimciye bedensel cezayı uygulayan çeşitli toplumların muvaffak olduğuna ve istenen sonuçların bu yöntemle alınabileceğine dair örtülü mesajlar verip adeta göz kırpmakta diğer taraftan da bedensel cezaya net ifadelerle karşı çıkmaktadır. Hatta sadece bedensel cezaya değil aynı zamanda çocuğun sağlığına zarar verecek tüm cezalara karşı çıkmaktadır.

Durkheim'in çocuğun eğitiminde üzerinde durduğu dikkate değer bir başka konu da sanat ve tarih eğitimidir. Ona göre sanat bireyin gerçekle bağlarının kopmasına sebep olmakta onu düşsel bir ortama sokmaktadır. Oysa yaşadığımız dünya bir hayal dünyası değildir. Somut varlıklar ve bireylerden oluşmayan sanat, ahlakla karşıtlık oluşturup

ondan uzaklaştırmaktadır. Ahlak sistemi toplumun içindedir ve hayatın gerçekleriyle ilgilidir (Durkheim, 2016). Sanat eğitimi hakkındaki bu düşünceleri onun askeri disiplin anlayışıyla da örtüşmektedir. O, estetikten değil kurallardan hoşlanmakta eğitime pragmatik açıdan yaklaşmaktadır. Bu nedenle okulda tarih eğitiminin verilmesini önemsemiş, tarih eğitimi sayesinde öğrencilerin toplumla bağ kurmasının kolaylaşacağına inanmıştır. Öğrencinin okulda verilecek olan tarih dersi yardımıyla hem milleti ve devleti ile özdeşim kurması hem de kendi atalarına karşı olumlu duygular beslemesinin daha faydalı olacağına inanmaktadır (Durkheim, 2016). Zira birey kendi milletiyle barışık olmalı, milletin masumiyetine kendini inandırmalı ki onunla bütünleşebiliyor ayrılmaz bir parçası gibi hissedebilsin. Bu önemli işi başarabilecek yegâne sistem ise eğitim sistemidir. Türk eğitim sistemi de dâhil olmak üzere birçok eğitim sistemi bu konuya Durkheim ile aynı açıdan bakıyor olacak ki genç nesillere tarihi anlatmayı ve kendi tarihlerine karşı olumlu duygu beslemelerini sağlamayı ilke edinmişlerdir. Zira dünya tarihi savaşlarla doludur ve her dönemde devletler kendi meşruiyetlerini tarihleriyle belgelendirmek istemişlerdir. Türk eğitim sistemi kendi tarihini ilköğretim ilk kademelerinden itibaren çocuklara anlatmaya başlar ve yükseköğretim sürecine kadar bu eğitim devam eder. Bu gayret, otoritenin, vatan, millet, bayrak, devlet, bağımsızlık ve özgürlük gibi kavramları benimsemiş ideal vatandaş modelleri yetiştirmek istemesiyle doğrudan ilgilidir. Okullarda bu süreç içerisinde tarih dersi sayesinde ecdadını tanıyan ve seven, kendini devlete adayan ve her türlü fedakârlığı yapabilecek, milli duygularla donatılmış genç nesiller yetiştirilmek istenmektedir. Tarih dersinin müfredatta kendine önemli yer bulabilmesine karşı sanat eğitiminin ikinci planda kaldığı ve özellikle ilköğretim kademelerinde yeterince önemsenmediği aşikârdır. Bu öncelik sonralık durumun otoritenin yetiştirilmeyi hedeflediği vatandaş tipiyle ilgisi olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek. Özetle söylenebilir ki Durkheim'in tarih dersi hakkındaki düşünceleri de sanatla ilgili düşünceleri de Türk eğitim sisteminde nispeten karşılık bulabilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada Durkheim'in ahlak eğitimi ve ideal vatandaş modelini eserleri üzerinden betimlenmeye çalıştık. Elde ettiğimiz bilgilerle; Durkheim, bireyi müphemleştiren bir eğitim anlayışına mı sahiptir, okulları devletin ideolojik aygıtı olarak mı değerlendirmektedir, ulus devlet politikası ile eğitim kurumları arasında nasıl bir ilişki kurmuştur ve Durkheim'in ideal vatandaş modeli ile Türk eğitim sisteminde ideal vatandaş tipi arasında benzerlik var mıdır sorularının cevabı aranmıştır.

Durkheim ahlak eğitiminin birey için değil toplum için verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ahlak eğitimine çocuğun henüz erken yaşlarında gözü açılmadan ve istenmeyen kişiliğe bürünmeden başlanmalıdır. Adeta ona fırsat tanımadan ideal davranışların, değerlerin ve ahlak unsurlarının kazandırılması gerektiğini ve bu işin de okul aracılığıyla devlet eliyle yapılmasının en uygun yöntem olacağını düşünmektedir. Ahlak eğitimde gerek ailenin gerekse özel eğitim kurumlarının ideal vatandaş yetiştirmede yetersiz olacağını iddia eder. Çünkü Durkheim bireyi tekil bir özne olarak değil kolektif bir nesne olarak görmekte ve bu düşüncesini eğitim anlayışına açıkça yansıtmaktadır. Merkezî yönetim anlayışını benimseyen Türk eğitim sistemi bu anlamda Durkheim düşüncesiyle paralellik göstermektedir. Okullarda erken yaşlardan itibaren çocuklara ulusal çıkarlara hizmet eden yurt severlik, fedakârlık, demokrasi, ulusal çıkarlara bağlılık, yurttaşlık ve bağımsızlık gibi vatandaşlık değerleri aşılanmaktadır. Bu sayede Durkheim'in de idealize ettiği kolektif şuura sahip nesillerin yetiştirilmesi

amaçlanmıştır. Bu amaçla hareket eden ve ulus devlet politikası uygulayan Türk siyasal sistemi, eğitim kurumları ve eğitim politikaları aracılığıyla ulusal kimliğe bürünmüş yeni nesillerin yetişmesini sağlamıştır. Osmanlı'nın dağılmasıyla farklı etnik grupların tek bir kimlik altında buluşturulması çabasında eğitim kurumları ideolojik bir görev üstlenmiş ve bu görev nispeten başarıyla gerçekleştirilmiştir.

Durkheim'in ahlak eğitimi konusunda en dikkat çekici düşüncesi vatan sevgisine verdiği önemdir. Ona göre en üstün ahlak duygusu vatanseverliktir ve okullarda bu duygunun özellikle erken yaşlarda kazandırılması toplumun menfaatine olacaktır. Vatan sevgisinin kazandırılması için tarih derslerinden de faydalanılması gerektiğini düşünmektedir. Bu dersler sayesinde öğrenciye kendi tarihi anlatılmalı ve ait olduğu topluma sempati duyması sağlanmalıdır. Durkheim'in bu önerisi ulus devlet politikası olarak birçok siyasal yapı tarafından benimsenmekte ve uzun yıllardan beri uygulanmaktadır. Türk eğitim sistemi de yine bu konuda gerekli hassasiyeti göstermekte ve ilk öğretim kademesinden başlamak üzere eğitim süreci boyunca genç nesillerin ulusal değerlerle yetiştirilmesi amacıyla hareket edilmektedir. Bu bağlamda okullarda bir yandan ders kitaplarının içerikleriyle diğer yandan da milli bayramlar, marşlar ve çeşitli ritüellerle ulusal ve milli değerler yeni nesillere aşılarmaya çalışılmakta, çocukların Türk tarihiyle barışık olması sağlanmaktadır. Türk eğitim sistemi inkılap tarihi dersiyile laiklik, cumhuriyet, devletçilik, milliyetçilik ve halkçılık gibi ana ilke ve değerleri düzenli olarak çocuklara aşılarmakta ve devlet ideolojisinin yeni nesiller tarafından benimsenmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle devletin hâkim ideolojiyi eğitim kurumları vasıtasıyla kazandırmaya çalışma gayreti nispeten başarılı olmuştur. Fakat zaman zaman bu değerlerle arasına mesafe koyan çeşitli grupların alternatif eğitim kurumları oluşturarak eğitim sisteminin içine dâhil olup kendi nesillerini yetiştirme çabaları da olabilmektedir. Bu anlamda yönetim organlarının hâkim ideolojiyi ve ulusal değerleri koruyup dikotomik ilişkileri önlemek için tedbirler alması gerekmektedir. Zira devlet ve millet sevgisi bütün vatandaşların ortak paydası, beka ve muvaffakiyet sebebidir.

Ahlak eğitimi konusunda öğretmene önemli sorumluluklar yüklemiştir. Öğretmen sınıfta devletin bir organı konumundadır ve toplumun değerleriyle donatılmış örnek bir yetişkindir. Öğretmenin otoriterliği devletin otoriterliğiyle eş tutulmuş ve öğrencinin karşısında adeta efendi konumuna yükseltilmiştir. Durkheim, öğrenciyi efendinin karşısındaki köle olarak değil, *ideal vatandaş* olarak görmüştür. Durkheim sosyolojisinde ideal vatandaşın özgürlüğü yok edilmiş ve adeta bir panoptikona hapsedilmiştir. Ahlak eğitimi sayesinde panoptikonda disipline edilen ideal vatandaş, kendini topluma memnuniyetle teslim etmekle kalmamış adeta tüm varlığını ona adamıştır. O, özgürlüğün insanın tabiatına uygun olmadığını, çünkü özgürlükle sosyalleşmenin karşıt kavramlar olduğunu düşünmektedir. Hatta daha da ileri gidip zenginleşme ile özgürlük arasındaki bağlantıya dikkat çekmiş ve paranın insanı cüret sahibi yaptığını söylemiştir. Durkheim, bireyi ideal tip olmaktan uzaklaştıracak her türlü özgürlük ve gücün ona zarar verdiğini söylemiş, ideal vatandaş dominant bir kişilik olarak değil itaatkâr, fedakâr ve müphem bir karakter olarak tanımlamıştır.

Durkheim' de dikkat çeken önemli noktalardan biri de yeni nesillerde inşa etmeye çalıştığı ahlaki yapının dinsel unsurlardan uzak seküler bir çizgide olmasıdır. Ona göre eğitim sistemi laikleştirilmeli ve yeni nesiller laiklik çizgisinde yetiştirilmelidir. Yetiştirmeyi amaçladığı gelecek nesillere dönemin koşullarıyla yenilenmiş ve kolektif yapıya hizmet eden milliyetçi değerleri aşılarmak gerektiğini söylemektedir. Durkheim'in bu düşüncesi on dokuzuncu yüzyılın genel eğilimidir ve bu düşünce yapısı belli bir ölçüde Türk eğitim sisteminde de kendine yer bulabilmiştir. Fakat nüfusunun büyük bir kısmı

gelenekçi ve mütebedeyin bir karaktere sahip olan Türk toplumunda laikleşme gayretleri önemli bir dirençle karşılaşmıştır. Yine de bu konuda nispeten başarılı olduğu ve özellikle 2000'li yıllara kadar laik bir eğitim modelinin ortaya konularak Durkheim çizgisinde bir ahlak eğitimi verildiği söylenebilir. Fakat 2000'li yıllardan sonra Türk eğitim sistemi laiklik kavramını gözden geçirmiş ve eğitim ortamlarında dinî unsurlar yeniden ön plana alınarak dindar nesil yetiştirme çabaları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

- A. Abel, O., Arkoun, M., & Mardin, Ş. (1994). *Avrupa'da etik, din ve laiklik*. Metis Yayınları.
- Althof, W., & Berkowitz, M. W. (2006). Moral education and character education: their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education*, 495-518. <https://doi.org/10.1080/03057240601012204>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education (6 ed.)*. Routledge.
- Collins, R. (2015). *Sosyolojide dört ana gelenek*. Çev.: Ümit Tatlıcan, Sentez Yayınevi.
- Deloye, Y. (1998). Cumhuriyet fikri ve vatandaşlık: Fransız deneyimi. *Cogito*, 15, 95-113.
- Demirel, Ö. (2020). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2005). *Dinsel yaşamın ilk biçimleri*. Ataç Yayınları.
- Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji dersleri*. İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (2010). *Dinsel yaşamın ilk biçimleri*. Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. Pozitif Yayınevi.
- Durkheim, E. (2016). *Ahlak eğitimi*. Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. (2019). *Ahlak ve toplum*. Pinhan Yayınevi.
- Durkheim, E., & Fauconnet, P. (2019). *Terbiye ve sosyoloji*. Köprü Yayınevi.
- Freud, S. (1993). *Yaşamım ve psikanaliz*. Say Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi olarak döküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 170-189.
- Knapp, P. (2017). Durkheim'in sosyolojisi üzerinde hegелci etki sorunu. B. Balkız, & Ü. Tatlıcan içinde, *Emile Durkheim'in sosyolojisi ve felsefi düşüncesi* (s. 133-146). Isık Yayınevi.
- Morrison, K. (2017). Durkheim'de birey. B. Balkız, & Ü. Tatlıcan içinde, *Emile Durkheim'in sosyolojisi ve felsefi düşüncesi* (s. 83-88). Isık Yayınevi.
- Ortaylı, İ., & Küçükaya, İ. (2012). *Cumhuriyetin ilk yüz yılı*. Timaş Yayınları.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyolojik Düşüncenin Özünde Öteki İle İlişki*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş sosyoloji kuramları II*. T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.

Swingewood, A. (1998). *Kitle ve kültür efsanesi*. Bilim ve Sanat Yayınevi.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi*. Bilim ve Sanat Yayınevi.

Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyet'in 50. yılında Türk kadın hakları*. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınevi.

Turner, B. S. (2014). *Klasik sosyoloji*. İletişim Yayınları.

Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *Institute of Development Studies*, 1-11.

Zijdeveld, A. C. (1985). *Soyut toplum*. Pınar Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Durkheim argues that moral education should be given not for humanity in general but for society. In this respect, it differs from Kant's understanding of morality and displays a nationalist attitude. He states that he sees children as national guards and that they will both build and protect the national type through schools. In Durkheim's statements, two important points draw attention. First, it seems that it is in favor of schools to provide moral education. At the same time, these schools must be public schools. Because, according to him, public schools will be able to establish a common moral education, ensure continuity and thus build national identities by raising the ideal citizen type. The second important point is that he sees moral inclination as a social control system rather than an individual correction method. He thinks that it should be used as an intermediary institution in the formation of nation identities. He says that the moral education given in the family cannot be an ideal moral education. Because, according to him, each family may have different principles and in this case, the children raised may take on a character that is against the national structure. The same concern applies to private schools. Since private schools cannot be fully under the control of the state, it is not possible for students to be educated in accordance with the national structure and with values that appeal to the general public. Public schools should provide moral education through teachers who adopt the official ideology and can represent national values, especially in the early years of education, when the child has not yet formed an identity. Schools and other bodies of the education system should be sensitive to this issue. Because moral education and teaching values are very important in terms of maintaining the society and order..

Durkheim's views on morality and education have had an impact on Turkish sociology and the Turkish education system both in his period and with the contribution of Ziya Gökalp. In other words, there are various similarities between Durkheim sociology and Turkish education policies. Therefore, his thoughts and views on moral education are more important to us. Our main purpose in this study is to analyze and evaluate Durkheim's moral education by examining his work titled Moral Education and other works. While doing this, it is to determine the traces of Durkheim thought by making comparisons with the education of morality and values in the Turkish education system.

Understanding Of Moral Education

Durkheim says that religion formed the basis of moral systems in primitive societies. In ancient societies, the most important duties were responsibilities to God. So even though in primitive societies the individual was responsible to society and other people around him, his responsibility to God is certainly more important. For example, killing someone is a simpler crime than neglecting a small liability to God. Crimes against people are punished in simpler ways. For this reason, Durkheim states that in ancient societies moral education had a religiously based understanding. Education basically consisted of teaching the individual's responsibilities towards the divine realm. But over time this understanding changed and religion killed its God. In other words, religious duties have ceased to be responsibilities to God, they have become duties towards society and the individual. After this stage, God ceased to be the moral system itself, but became its guardian and began to secure the moral rules. With the influence of the Christian religion, the idea that moral discipline systems emerged for humanity has prevailed, and religion has started to emerge from the basis of the moral system. In summary, we can say that Durkheim claims that with Protestantism, the understanding of morality changed fundamentally, became more rational and secular, that is, the understanding of morality for God was replaced by the understanding of morality for man and society.

Durkheim says that the best time for moral education is the child's primary school years. If the child cannot gain basic moral values in this period, it will be too late in the following periods and it will not be possible to catch the ideal character type. The child will start to receive basic moral education in the family in his first years, but this education will not be enough for him to become an ideal individual and ideal citizen. Because families may have different values and characteristics from each other. Therefore, he thinks that the institution primarily responsible for moral education should be public schools. In other words, Durkheim says that moral education can best be given to children in schools and that these schools should also be public schools. If the moral education of the child is left to the family or private schools, it will not be possible to raise individuals who are suitable for the social structure and to increase the number of compatible citizens in the society. This point of view is about what Durkheim understands about morality or what kind of moral system he idealizes. To him, raising a child morally is not to give him special virtues. What needs to be done is to gain the basic tendencies and basic dynamics of moral life in the child. If the right tendencies can be created once in ten, the personality of the child will take shape over time in accordance with the relationships and leave the desired effect.

Conclusion and Suggestions

As a result, Durkheim thinks that moral education should be given not for the individual but for the society. Moral education should be started at an early age before the child becomes blind and unwanted. He thinks that ideal behaviors, values and moral elements should be acquired without giving him an opportunity, and that it would be the most appropriate method to do this by the state through school. His most striking thought about moral education is the importance he gives to homeland love. According to him, the highest moral sense is patriotism and it will be in the interest of society to gain this feeling in schools, especially at an early age. He thinks that history lessons should also be used to gain the love of homeland. Thanks to these lessons, the student should be told

his own history and sympathize with the society he belongs to. This proposal of Durkheim has been adopted by many political structures as a nation-state policy and has been implemented for many years. The Turkish education system also shows the necessary sensitivity on this issue, and it is aimed to raise young generations with national values throughout the education process, starting from the primary education level. It is observed that the teacher has an important responsibility regarding moral education. The teacher is an organ of the state in the classroom and is an exemplary adult equipped with the values of the society. The authoritarianism of the teacher has been equated with the authoritarianism of the state and has been elevated to the position of a master in front of the student. Durkheim saw the student before the master not as a slave, but as the ideal citizen. One of the important points in Durkheim, who defends that education should be secularized, is that the moral structure that he tries to build in the new generations is in a secular line away from religious elements. He says that it is necessary to instill nationalist values that serve the collective structure and renewed under the conditions of the period to the future generations that he aims to raise.

Etik Kurul Belgesi: Bu araştırma herhangi bir canlı üzerinde gerçekleştirilmediği için etik kurul onayı alınmasını gerektirmemektedir.